

De Vogelherkenningscursus en een excursie rond Huizen: een leerzaam feest!

De excursie | Hanneke Cusell

Hanneke Cusell

Zondagmorgen 30 mei op de fiets naar Huizen waar ik aan mag schuiven bij een VWG-excursie. Een prachtige zonovergoten dag en de fietstocht gaat door het bos langs de oever van het Gooimeer. Onderweg is er een compleet vogelconcert, waarin Merels, Nachtegalen en Zanglijsters de hoofdpartij vormen. Maar ook Vinken, Winterkoninkjes, Kautjjes, Eksters en nog heel veel andere vogels geven acte de présence. Op de achtergrond laat de Koekoek zich continu horen, bijna alsof hij de maat slaat. Het geluid samen met de zon tussen de bomen door is betoverend mooi en blijkt een opmaat voor wat komen gaat.

Op het parkeerterrein van het Fletcherhotel in Huizen wacht Mieke Pieren-Olijhoek, die de excursie vanochtend leidt, gewapend met statief en verrekijker de deelnemers op. Het is een klein groepje: Mieke, vier andere deelnemers plus mezelf, een echte mini-excursie dus.

Mieke legt uit dat we vandaag niet ver hoeven te lopen, want op een klein oppervlak zijn er heel veel verschillende biotopen: de bebouwde omgeving, de rand van het bos, de pier met stenen, riet- en oeverbegroeiing en natuurlijk het water. Langs de pier stroomt het water vanuit de rioolwaterzuiveringsinstallatie van Waternet naar het Gooimeer. Dat water is warmer en bevriest 's winters niet. Al deze biotopen betekenen dan ook kansen om veel verschillende soorten vogels te zien.

Zwaluwen in soorten en maten

We lopen langs de gasten van het Fletcherhotel, die in de zon op het terras van hun ontbijt genieten, naar de huiszwaluwtil op het Grosveld. Daar vliegen de zwart-witte Huiszwaluwen af en aan; met hun korte staart en witte stuit zijn ze als het ware de orka's van de lucht. Inmiddels zitten er al een heel aantal paartjes in kunstmatige of zelfgebouwde nestjes aan de til. Om de nestjes zelf te kunnen bouwen is er vlak bij de til een modderbak gemaakt met daarin klei uit de Eempolders. Belangrijk is dat de klei natgehouden wordt en niet uitdroogt. Er zijn oude telefoonpalen met draden aangebracht waar ze op kunnen zitten. Volgens Mieke houden Huiszwaluwen van mensen en met hun gezellige zang en het continue af en aan vliegen, ondertussen insecten etend in de lucht, is het een genot om naar ze te kijken. Iedereen vindt ze

even schattig. Wat nog ontbreekt, zijn een of twee bankjes met zicht op de til om er ook zittend van te kunnen genieten. Als het doorgaat zullen die er nog komen.

Onderweg naar de pier komen we langs de steigers, een plek waaronder tegenwoordig ook nestjes van Boerenzwaluwen te vinden zijn. En inderdaad, we zien ze vliegen met een slanker lijf dan de Huiszwaluw, hun crème-witte buik, een rode keel en lange staartpennen. Mieke legt uit waarom ze nu ook onder de steigers hun nesten bouwen. Boerenzwaluwen zitten graag binnen in boerenschuren, maar die bieden steeds minder plek, omdat ze steeds minder openingen hebben. Ondertussen cirkelen er al gierend Gierzwaluwen in de lucht. Zoals ongetwijfeld bekend, hebben deze kolonievogels weliswaar ook een

gevoerde staart, maar zijn het geen 'echte' zwaluwen. Ze staan, zo leer ik, zelfs dichterbij de Kolibrie dan bij de zwaluwen.

Een aanrader volgens Mieke is om eens te kijken naar de filmpjes van Jochem Kuhn. Daarin is onder andere te zien hoe jonge Gierzwaluwen push-ups doen in hun nesten.

Als we bij de pier komen, zien we ook de kleinste zwaluw, de Oeverzwaluw: zandkleurig met een bruin-beige buikje, geen witte stuit en met een halsbandje langs het keeltje. Zo'n 100 paartjes broeden in een betonnen wand op het terrein van de rioolwaterzuiveringsinstallatie. In de uitgeboorde en met zand gevulde gaten in de betonnen wand graven ze een nestgang met een nestkommetje aan het eind. In het nest worden vaak witte veren verwerkt, waarschijnlijk om het in het donker beter zichtbaar te maken. Jaarlijks worden de nestjes schoongemaakt en worden de nestgangen dicht gestopt met speciaal, schoon wadzand.

Later op de pier zien we nog 'zeezwaluwen' vliegen. Het zijn Visdieffjes.

Sierlijke vogels met een gevorkte staart en spitse vleugels, zo genoemd omdat ze van visjes leven.

Andere vogels

Het zijn niet alleen zwaluwen, ook volop andere vogels zijn er te zien en te horen. Om er een paar te noemen: kwetterende Huismussen, Witte Kwikstaarten en Kleine Mantelmeeuwen. Verder heel veel Grasmussen die overal zingen en baltsvluchten omhoog en weer naar beneden maken, prachtige groengele Groenlingen, Koekoeken, natuurlijk overal 'tiet tiet tiet' roepende Kleine Karekieten, Tuinfluiters, Cetti's Zangers, Spreeuwen met uitgevlogen jongen, Winterkoninkjes met het kenmerkende wekkertje in hun zang en een Waterhoen. In totaal hebben we die ochtend 32 soorten waargenomen. De excursie is een aaneenschakeling van allerlei verschillende vogels waar we naar kijken en luisteren. Ik merk dat ik er helemaal blij van word; het voelt als een feestje. Ook de andere deelnemers zijn enthousiast. Zoals Ad, die eerder de najaarscursus heeft gedaan en nu met de

excursies mee gaat. Ondertussen heeft hij zijn tuin vogelvriendelijk gemaakt met behulp van advies en ontwerp van iemand van Vogelbescherming. Verder geniet Ineke buitensporig van alles wat we tegenkomen. Ze vertelt dat ze ooit met haar dochter de najaarscursus is gaan doen nadat ze bij Stadzigt Menno Bentveld van 'Vroege Vogels' tegenkwamen. Menno vertelde dat er iemand van de Vogelwerkgroep in de uitzending zat. Nu helpt ze sinds april ook mee met de controle van nestkasten en dat vindt ze helemaal fantastisch. Tijdens de excursie lopen haar dochter en kleinkinderen een tijdje mee over de pier. Leuk om te zien dat je al heel jong kunt leren om naar vogels te kijken!

Het team van de werkgroep cursussen: wie zijn het en wat doen ze?

Een paar weken later praat ik met enkele leden (Francis Bakker, Mieke Pieren-Olijhoek en Paul van der Poel) van de vogelherkenningscursus om nog wat meer over de groep te horen. Het zijn inmiddels

Jong geleerd, oud gedaan | Hanneke Cusell

allemaal doorgewinterde leden, maar Paul spant zonder twijfel de kroon. Volgend jaar is hij er 50 jaar bij betrokken!

De vraag is hoe de cursusgroep eigenlijk precies zou moeten heten. Het gaat om de vogelherkenningscursus voor volwassenen, maar dat is een te lange naam voor een werkgroep. Van tijd tot tijd wordt er ook een verdiepingcursus gegeven, maar die valt weer niet onder deze groep. Vroeger was er elf jaar lang een jeugdcurcus; helaas is die alweer lang verleden tijd. Zodra het over de jeugdcurcus gaat beginnen de ogen bij iedereen te glimmen en gaat men overeind zitten. Want wat zou het mooi zijn als die ooit weer van de grond zou komen!

De vogelherkenningscursus is opgericht in 1969 en begon als eenmalig experiment. Daarna is men ermee doorgegaan en nu is het uitgegroeid tot een voor- en najaarcursus. In het voorjaar gaat het onder andere over de zang, balts, stand- en zomervogels die hier broeden. In het najaar ligt de focus op standvogels, wintergasten en de vogeltrek. Het doel van de cursusgroep is om mensen op een ontspannen manier enthousiast te maken voor vogels, zonder dat ze uiteindelijk alles moeten weten.

Elke cursus bestaat uit zes avonden met lezingen en vier excursies. Voor het team betekent dit tweemaal per jaar een periode van zes heel intensieve weken. Per avond zijn er twee presentaties,

eentje voor en eentje na de pauze. Alle teamleden zijn er eigenlijk ook altijd bij op deze cursusavonden, want behalve de presentaties moet er ook van alles gebeuren. Stoelen klaarzetten, boekjes neerleggen, mensen ontvangen, achter de bar staan en zelfs het regelen van het parkeren.

Als team komt men slechts twee keer per jaar bij elkaar, namelijk op de dinsdag na elke cursus. Dan wordt die geëvalueerd en het programma voor de volgende cursus besproken. Wie doet welke presentaties en welke excursies er georganiseerd gaan worden. In feite dus een heel efficiënte werkwijze.

Francis, Mieke en Paul benadrukken dat ze niet de enige leden van de werkgroep zijn. Door het vertrek van enkele leden telt de groep er nu nog acht, wat eigenlijk te krap is. Francis regelt de inschrijvingen en zorgt dat het administratief allemaal goed verloopt. De overige leden doen een of meerdere presentaties, en, zoals gezegd, helpt iedereen mee met de bijkomende werkzaamheden. Als team gaat dat eigenlijk allemaal als vanzelf; men gaat heel goed met elkaar om en aan een voorzitter is eigenlijk nooit behoefte geweest.

Hoe raak je betrokken bij het geven van cursussen?

Paul, Mieke en Francis zijn er alle drie op hun eigen manier ingerold. Ze werden vervolgens al gauw gegrepen door het

'virus' om hiermee bezig te zijn.

Bij Paul gebeurde dit in 1972 toen hij gevraagd werd een avondje bij de vogelcursus te komen kijken. Bij de excursies merkte hij dat hij het leuk vond om mensen op dingen te wijzen en uit te leggen. Daarna ging hij voor dit doel foto's maken en voegde gaandeweg steeds andere onderwerpen toe aan de presentaties, zoals de vogeltrek of nesten. De opkomst van beamers en PowerPoint bood ongekende nieuwe mogelijkheden; gelukkig wist hij daar de rest van het team ook enthousiast voor te krijgen. Volgens Mieke en Francis is Paul dan ook een meester in het samenstellen van presentaties.

Bij Francis is het virus overgesprongen toen ze zo'n 10 jaar geleden voor de tweede maal de vogelherkenningscursus volgde. Toen Conny Leydekker stopte met het regelen van de inschrijvingen voor de cursus, heeft Francis dat overgenomen. De coronatijd leert dat alles niet altijd vanzelf gaat en je soms naar creatieve oplossingen moet zoeken zoals nu de mini-excursies. Francis heeft deze bedacht omdat het door de corona in 2020 en ook dit voorjaar niet mogelijk was om de cursus te geven. Ze zijn bedoeld om het stuwmeer aan aanmeldingen voor de cursus enigszins te beperken. Zo zijn er zes excursiegroepjes gevormd met drie of vier mensen per groepje. Verder is ze volop betrokken bij het reilen en zeilen tijdens de cursusavonden zelf.

De huiszwaluwtil in Huizen | Hanneke Cusell

Mieke heeft zelf nooit de vogelherkenningscursus gedaan, maar heeft de cursus wel gevolgd achter in de zaal. Ze is eerst lid gemaakt door Roel Huizenga, die in de dierenartspraktijk kwam waar Mieke werkt. Vervolgens leerde ze bij het kijken naar de Boerenzwaluwen op de dijk Paul en Loes van der Poel kennen. Vervolgens werd ze gevraagd om bij het cursusteam te komen. Nadat ze op een gegeven moment een eerste presentatie over de zwaluwen had gegeven, heeft ze het aantal onderwerpen geleidelijk uitgebreid. Sommige onderwerpen blijven echter voor specialisten op dat terrein. De roofvogels doet Bertus van de Brink en eenden en ganzen worden verzorgd door Roel Huizenga.

Wat maakt het zo leuk om bezig te zijn met het geven van cursussen?

Per persoon kunnen er verschillende aspecten zijn die het aantrekkelijk maken om hiermee bezig te zijn. Voor Paul geldt bijvoorbeeld dat hij het nog steeds leuk vindt om nieuwe ontdekkingen op te nemen in de presentaties. Zoals de informatie over de Poelsnip (een voor Paul qua naam wel heel toepasselijke vogel!), waar in 'Vroege Vogels' heel recent over werd verteld. Het is gebleken dat de Poelsnip 's nachts op twee kilometer hoogte overvliegt en overdag nog veel hoger. Het feit dat de cursus altijd veranderde en evolueerde, was en is voor hem belangrijk er plezier in te houden. Francis heeft er lol in dat het administratief goed loopt en zoekt graag naar creatieve

oplossingen als dat nodig is, zoals nu met de mini-excursies. Een aardige bijkomstigheid van deze mini-excursies is dat niet alleen de cursisten maar ook de excursieleiders zelf heel enthousiast zijn. Vooral omdat het goed werkt in een klein groepje en er een band opgebouwd kan worden.

Wat het voor iedereen vooral zo leuk maakt, is de respons uit de zaal en als je merkt dat men graag luistert naar wat je vertelt. Er is een wisselwerking met de cursisten en dat stimuleert. Het enthousiasme tijdens de excursies maakt dat je er mee door wilt gaan. Je merkt dat het de mensen goed bij blijft wat ze op zo'n excursie meemaken. Daarnaast is het elke keer weer heel spannend wat je tegenkomt. De ene keer gaat het om heel veel of heel bijzondere vogels, een andere keer zijn er maar weinig vogels omdat het bijvoorbeeld mistig is. Het heeft volgens hen ook iets te maken met jachtinstinct en met verzamelen en jagen. Paul herinnert zich dat hij weleens van enthousiasme een koprol heeft gemaakt!

Terug bij de excursie

Aan het einde van de pier in Huizen zien we zwanen in grote groepen voorbijvliegen. Mieke vertelt dat het jonge Knobbelswanen zijn die bij elkaar blijven tot ze gaan broeden als ze drie of vier jaar oud zijn.

Op de terugweg zien we behalve een prachtig mannetje Krooneend met een mooie oranjebruine kop ook een aantal

Krakeenden. Ik leer dat het met de Krakeenden beter gaat dan met de Wilde Eenden en dat dat mogelijk komt door de voedselbeschikbaarheid.

Ik leer nog veel meer op deze ochtend. Zo was het voor mij nieuw dat een vrouwtje Koekoek geen 'koekoek' roept maar een ratelend geluid maakt, een beetje als een Dodaars. Op een gegeven moment konden we zowel mannetje als vrouwtje Koekoek horen. En over de witte veer die we zagen in de snavel van een Huismus vertelt Mieke dat een witte veer waarschijnlijk licht in het donker geeft en mogelijk insecten weert.

Om twaalf uur zijn we terug. Dat we allemaal zo enthousiast zijn, komt mede omdat Mieke een bevlogen vogelaar is, die haar passie voor vogels goed weet over te brengen. Het enthousiasme waarmee ze dat doet, is aanstekelijk. Iedereen is lovend over de ochtend en alle belevenissen tijdens de excursie en gaat weer blij naar huis. Op de fiets terug geniet ik nog na; voor mij was het zeer zeker een leerzaam feestje en een voorrecht om hierbij te mogen zijn. En ik bedenk me dat het ook een voorrecht moet zijn als je de gave hebt om mensen zo'n feestje te bezorgen!

[Zie ook Van der Poel, P., 2019. Vogelherkenningscursus 50 jaar. De Korhaan 53(2):11-14.(red.)]

Wil je meedoen?

Dat kan! Waar de cursusgroep om zit te springen zijn mensen die het leuk vinden om voor een groep over vogels te spreken. Het is niet per se nodig dat je een heel ervaren vogelaar bent of een expert op een bepaald gebied. Het gaat erom dat je op een pakkende manier iets over kunt brengen.

Als je dat kunt en het spreekt je aan dan kun je misschien beginnen om mee te draaien en bijvoorbeeld in overleg een van de presentaties geven. Je hoeft ook niet alles helemaal zelf te bedenken, er liggen kant-en-klare PowerPoint presentaties op de plank. Je moet er natuurlijk wel je eigen verhaal van maken. De huidige leden zijn allemaal op deze manier begonnen.

Het voordeel van deze cursusgroep is dat het om een overzichtelijke periode in het jaar gaat: twee maal zes weken.

Kortom, mensen die dit alles aanspreekt, zijn zeer welkom. Voorlopig zijn er niet gauw te veel aanmeldingen. Want mochten zich meerdere mensen aanmelden, dan zijn er vast genoeg andere ideeën om uit te werken, of misschien kan er dan zelfs gedacht worden over het herstarten van een jeugdcurso...

Als je je wilt aanmelden of als je vragen hebt, kun je een mailtje sturen aan cursussen@vwggooi.nl.